

36 . Istria | Comuna: Istria | Județ: Constanța | Punct: Cetatea Histria - Platou | Anul: 2023

Anul: 2023

Cod RAN: 62039.01

Perioade: Antichitate

Epoci: Epoca clasică, Epoca elenistică, Epoca romană timpurie, Epoca romană târzie

Tipuri sit: tip neprecizat

Autori: Julie Unruh, Thibaut Castelli, Oxana Ciudin, Vitalie Ciudin, Ilie Marian Tufaru, Tatiana Theodoropoulou, Tetyana Shevchenko, Mariana-Cristina Popescu, Inga Głuszek, Cole Smith, Sterling Wright, Katherine Reinberger, Zoe Rabinowitz, Patricia Neuhoff-Malorzo, Elijah Fleming, Adam Rabinowitz, Liviu Iancu

Instituții: Arheolog independent, UMR 7041 Archéologies et Sciences de l'Antiquité Paris, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, Cahul, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, Cahul, Institutul Național al Patrimoniului, Centre national de la recherche scientifique, Franța, Institutul de Arheologie din Kiev, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Cluj-Napoca, Universitatea „Nicolaus Copernicus” Toruń, University of Texas at Austin, USA, Pennsylvania State University, University of Georgia, Smith College, SWCA Environmental Consultants, University of Wisconsin-Superior, University of Texas at Austin, USA, Institutul de Studii Avansate pentru Cultura și Civilizația Levantului, București

Nr. autorizație: 126

Data autorizației: 2023-06-26

Raport de cercetare arheologică de la Istria, jud. Constanța, Punct: Cetatea Histria - Platou

Rezumat

Proiectul Arheologic Multiscalar Histria, un program comun al Universității din Texas, Austin, și al Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”, a desfășurat a cincea și ultima campanie de cercetare planificată în zona „Platoului” din Histria, în luna iulie 2023. Această campanie de cercetare a inclus săpături, prospecțiuni geofizice și analiza materialelor recuperate atât în acest sezon, cât și în campaniile anterioare. O cercetare magnetometrică a fost realizată pe o suprafață suplimentară de 1,2 hectare, completând prospecțiunea în zona centrală a Platoului, și a relevat prezența mai multor posibile cuptoare. Studiul materialelor a inclus analiza în curs a ceramicii fine elenistice și a asamblajului ceramic roman, fiind adăugate noi studii asupra amforelor din perioada clasică târzie și elenistică, a figurinelor de teracotă, precum și a oaselor și solzilor de pește colectați în timpul săpăturilor.

Au fost colectate mostre suplimentare pentru cercetări de laborator, incluzând oase umane, dinți și calcul dentar pentru analize de radiocarbon, izotopi stabili, ADN antic și proteomică; materiale organice din flotație pentru analize arheobotanice; mostre de sol pentru analize ADN sedimentar și tetraeteri lipidici bacterieni; precum și ceramică, lut și sticlă de ferestre pentru analize de compoziție. Munca de laborator și analizele materialelor vor continua pe parcursul anului 2024, oferind noi perspective asupra dietei, relațiilor de rudenie, sănătății și ritualurilor funerare din perioada romană, precum și asupra comerțului și producției ceramice din perioada clasică târzie și elenistică timpurie.

Săpăturile din secțiunea Cuptor au scos la lumină șase noi morminte romane (trei adulți, doi tineri și un sugar) în trei morminte (mormintele 11, 12 și 13) și au identificat un mormânt cist, probabil al unui copil, care nu a fost excavat (mormântul 14). Mormântul 11 conținea, de asemenea, o mică cupă cu două toarte asociată cu înmormântarea unui tânăr și un ulcior cu o toartă. „Stratul de distrugere” identificat anul trecut a fost, de asemenea, excavat și recunoscut ca un depozit menajer, probabil din secolul IV î.Hr. Acest strat era în contact cu cuptorul, dar nu este clar dacă s-a format în timpul utilizării acestuia sau după abandonarea sa. Datarea cuptorului a rămas ambiguă, deoarece suprafețele de utilizare asociate cu acesta au fost în mare parte distruse de două gropi mari, deși cuptorul era aproape sigur ieșit din uz până la mijlocul sau sfârșitul secolului IV î.Hr. La baza gropii estice s-a găsit o structură din plăci de piatră, aparent ulterioară cuptorului,

cu funcție incertă.

O secțiune realizată peste drum în secțiunea Drum sugerează, pe baza umpluturilor care conțin cantități mari de vârfuri și toarte de amfore depozitate într-un șanț mai îngust sub stratul de drum, că drumul a fost construit la sfârșitul secolului IV î.Hr. sau începutul secolului III.

Raport

Scurtă prezentare a sectorului Cercetările întreprinse începând cu 2018 în proiectul Histria Multiscalar Archaeological Project (HMAP) vizează efectuarea de săpături arheologice în zona central-estică a Platoului, denumită generic „Platou Est”, și de prospecțiuni magnetometrice pe o suprafață mai întinsă, atingând inclusiv limitele vestice ale Platoului. Astfel, la finalul celei de-a patra campanii derulate sub egida HMAP, în 2022, fuseseră deschise două secțiuni: KT (Kiln Trench, 9 m x 7 m, obținut prin extinderea succesivă a sondeului TT3/2018), unde fuseseră surprinse și cercetate 10 morminte din necropola plană din perioadele romană timpurie și romană târzie, suprapuse unui cuptor de vase ceramice și instalațiilor adiacente, a căror funcționare s-a încheiat la mijlocul sec. al IV-lea î.e.n.; și RT (Road Trench, 7 m x 1,5 m, extindere ce a înglobat parțial sondaul TT1/2018), punând în evidență o secțiune dintr-un drum cu orientarea ESE-VNV, ce comunica în perioada romană timpurie cu Poarta I a zidului de incintă care funcționa la acea dată în apropiere de limita estică a Platoului. De asemenea, la finalul campaniei 2022, suprafața investigată magnetometric pe Platou atinsese circa 3,64 ha. Obiectivele cercetării din 2023 1. Finalizarea cercetării mormintelor din epoca romană din KT; 2. Precizarea limitelor spațiale și excavarea stratului cenușos KT_080, susceptibil a oferi un bun terminus ante quem pentru funcționarea cuptorului de vase ceramice; 3. Obținerea câtor mai multe date despre cuptor și atelierul aferent, prin săparea camerei inferioare pentru combustibil și a dărâmăturilor și umpluturilor de pe laturile estice, vestice și sudice; 4. Realizarea unei secțiuni transversale a drumului din RT; 5. Reluarea cercetărilor magnetometrice pe Platou, în special pentru testarea capacității magnetometriei de a oferi informații despre distribuția spațială a instalațiilor artisanale cu ardere mare de combustibil. Rezultate și interpretarea lor În ce privește necropola din perioada romană (ob. 1), au fost delimitate 4 morminte, dintre care 3 au putut fi cercetate, astfel: M. 11: mormânt de înhumăție în cistă necăptușită lateral, dar acoperită cu 3 dale de piatră, ocupat de trei defuncți, doi adulți și un copil, parțial sau total suprapuși, orientați E-V, cu capul la V; mormântul fusese descoperit la finalul campaniei 2022, situat paralel cu marele mormânt în cistă M. 6, la circa 1,5 m N, dar a fost excavat în 2023; ca elemente certe ale inventarului funerar se numără două vase ceramice intacte, de mici dimensiuni, o cană cu două toarte, similară celei găsite în 2022 în M. 9, databilă la sfârșitul secolului al II-lea e.n. (Condurachi et al. 1957, 30, fig. 13 și 36, fig. 20), și un urcior; de asemenea au fost recuperate fragmente de accesorii vestimentare și o mărgea de bronz, un ciob de sticlă de la un potențial vas și cuie de sicriu. M. 12: mormânt de înhumăție în groapă simplă, cu doi defuncți, o femeie adultă și un copil, orientați E-V, capul spre V, situat sub nivelul picioarelor; este evidentă încercarea de deschidere a M. 11 dinspre E, pentru îngroparea defuncților, similar cu situația înregistrată în M. 6; încercarea nereușită s-a soldat cu preschimbarea gropii pentru accesul sub M. 11 în groapă de înhumăție, cu fundul la înălțimi inegale; nu au fost identificate elemente propriu-zise de inventar; și acest mormânt a fost identificat în 2022 și cercetat în 2023. M. 13: mormânt de înhumăție în groapă simplă, în colțul SE al KT, ușor intrat în profilul E, cu un defunct, un copil de o vârstă fragedă, orientat E-V, capul spre V; osemintele din mormânt sunt deranjate din cauza activității popândăilor (*Spermophilus citellus*); nu au fost identificate elemente de inventar; imediat la S a fost găsită o țiglă de mari dimensiuni posibil utilizată la marcarea complexului funerar; la N este posibil să fi existat un alt mormânt de copil, dată fiind descoperirea unor oseminte fragmentare, împrăștiate pe o mare suprafață, dar care să fi fost distrus complet din cauza amenajării unei vizuini de popândăi de foarte mari dimensiuni. M. 14: mormânt de înhumăție în cistă de lespezi mici de piatră pentru un infant sau copil, similar M. 8 și M. 9, situat lângă profilul V al KT, între M. 6 și M. 11; mormântul nu a putut fi cercetat din cauza descoperirii sale la finalul campaniei. Alte morminte din perioada romană s-ar mai putea afla în colțul SV al KT, acolo unde au apărut colțurile unor lespezi mari de piatră similare celor folosite pentru construcția M. 6 și M. 11, dar care intră în cvasi-totalitatea lor sub profilele de S și de V (probabilitate ridicată), și în N extrem al KT, pe o lățime de circa 1 m, unde nu a existat timpul necesar îndepărtării totale a stratului de folosire din această vreme (probabilitate scăzută). Aici, în apropiere de profilul V, la N de M. 14, a fost descoperit un rest de zid din piatră (KT_122), intrând în profilul de N, iar la S tăiat de groapa făcută pentru

amplasarea M. 11. Interpretarea funcțională a acestui fragment de zid aproape cert anterior sfârșitului secolului al II-lea e.n. rămâne deschisă. În categoria altor complexe decât mormintele care ar putea fi puse în relație cu necropola romană se numără și o groapă cu contururi neregulate, similară unei vizuini de popândăi, situată lângă peretele SV al cuptorului, umplută cu pietre și țigle, de o manieră care sugerează o intervenție antropică. Cea mai probabilă explicație este că acțiunile de degradare ale cimitirului prin bioturbații provocate de popândăi începuseră deja în timpul funcționării sale, astfel încât au fost necesare acțiuni umane de îndepărtare a efectelor negative. Odată cu aceste acțiuni s-a putut stabili că limitele originale ale stratului cenușos 080 (ob. 2), conținând numeroase fragmente ceramice, în special de amfore, și oase de animale, ulterior străpuns de morminte din perioada romană, au fost următoarele: la S, extremitatea de N și de NV a cuptorului de oale, apoi o linie continuând de la aceasta până în profilul V; la V, nu a putut fi stabilită cu exactitate, stratul continuând sub profil; la N, nu a putut fi stabilită cu exactitate, stratul intrând parțial sub pământul din perioada romană care nu a putut fi încă îndepărtat; la E, nu poate fi precizată cu exactitate o limită originală, dar este cert că odată cu apariția unor mari gropi elenistice în E actualei secțiunii KT, el a fost mărginit aici de acestea. Astfel, înainte de săparea mormintelor din perioada romană, stratul ocupa cel puțin un sfert din suprafața totală a KT. Observațiile stratigrafice lasă doar două posibilități privind datarea relativă a formării sale: fie în paralel cu ultima perioadă de funcționare a cuptorului de oale, fie ulterior scoaterii din uz a celui din urmă. Noi fragmente ceramice din acest strat, dar și unele datări 14C, se alătură datelor obținute în 2022 și conduc la concluzia că el ar data între ultimul sfert al sec. al V-lea și mijlocul sec. al IV-lea î.e.n. Faptul că fragmentele ceramice descoperite nu sunt întregibile și că resturile de animale, în majoritatea lor oase craniene, coarne, tarsiene și metatarsiene și copite, prezintă urme specifice tranșării și măcelăririi conduc la înlocuirea ipotezei formulate în 2022 că stratul cenușos 080 ar fi asociat unei distrugerii, cu presupunerea că fenomenul de formare a stratului a fost cel de depunere, similar celor înregistrate în gropile de gunoi. Cum cele mai recente materiale din acest strat se datează la mijlocul sec. al IV-lea î.e.n., acest reper cronologic poate fi considerat și terminus ante quem pentru funcționarea cuptorului pentru ceramică. În privința cuptorului de ceramică (ob. 3), cercetările s-au concentrat pe identificarea intrării în camera inferioară, în special pe laturile de E și V, acolo unde părea că dărâmătura cupolei camerei superioare, din cărămidă tare, de lut, este mai subțire, găsindu-se la un nivel inferior celui unde a fost pusă în evidență pe latura de S (începând cu a treia asiză a cupolei). S-a dovedit însă că pe ambele laturi, în locul unor dărâmături de structuri din perioada clasică se află în fapt umpluturi galben-brune cu urme de cenușă ale unor gropi de mari dimensiuni, săpate în perioada elenistică, având în vedere materialul recuperat din ele. Atât gropile de la E, cât și cea de la V, similare celor cercetate în 2021 și 2022 în NV KT, erau mărginite spre limitele secțiunii de un pământ galben lutos mai compact, cel mai probabil dărâmătură a zidurilor de la structura constructivă ce înconjura cuptorul. Un material similar a fost identificat și pe latura de S a cuptorului, acolo unde săpătura nu a atins însă aceeași adâncime ca pe celelalte laturi. Înspre cuptor, gropile din E au fost săpate până în imediata apropiere a pereților acestuia, pe care îi și ating în partea lor inferioară, în vreme ce în partea superioară există mici urme de dărâmătură, fie roșiatică, rămasă de la pereții cuptorului, mai sus, fie galbenă și lutoasă, ceva mai jos, aproximativ la nivelul grătarului din interior. În E săpătura a fost oprită la nivelul unor lespezi de piatră cu dimensiuni și de peste 0,50 m x 0,50 m, parțial deranjate, aliniate pe direcția E-V, mergând din profilul E până în peretele cuptorului (KT_0140). O mică lespede similară a fost identificată și lângă peretele de S al cuptorului, intrând parțial sub dărâmătura cuptorului nederanjată în perioada elenistică. Interpretarea acestor amenajări rămâne pentru moment deschisă. Dat fiind că pe niciuna dintre laturile de E, de V, și de N nu au fost găsite urmele tunelului prin care era introdus combustibilul în camera inferioară, cercetarea ei s-a făcut exclusiv prin gaura dinspre NV făcută cu ocazia amenajării M. 6 în perioada romană timpurie. Dintre observațiile realizate, menționăm: înainte de abandonarea cuptorului, utilizatorii săi au avut posibilitatea să îl curețe; peretele extern la nivelul inferior al cuptorului este poligonal, nu circular; camera inferioară se află sub nivelul antic de călcare; camera inferioară avea o înălțime de 0,65 m, iar grătarul cuptorului o lățime de 0,20 m. Secționarea transversală a drumului din RT (ob. 4) pe o lățime de 1 m din cei 1,5 m ai secțiunii (la care s-a adăugat și săparea unui rest de circa 2 m² din sondajul TT1/2018 neinclus în RT în 2019) a întărit multe dintre datele obținute în 2018 și 2019, dar a adus și noi precizări. Planimetric, devine foarte probabil ca cel puțin în fazele sale ultime de funcționare (ultima dată certă, obținută pe baza unei monede, este sec. al IV-lea e.n.), drumul să fi avut o lățime de circa 3,75 m, cu un șanț nordic de 0,90 m. Chiar și în varianta mai puțin probabilă (dar

pentru a cărei excludere definitivă este necesară încă o secționare paralelă) a unei lățimi de 2,85 m, cu două șanțuri de o parte și de alta de câte 0,90 m, drumul s-ar încadra în categoria vîae, avînd peste lățimea minimă de 8 picioare romane pe secțiunile drepte, solicitată de Legile celor XII Table, potrivit Digestelor (Dig. 8.1.13, 8.3.8, 8.3.23, cu Laurence 1999, 58-59 și Panaite 2006, 65; vezi însă Hyg. Const. 134, care arată că la sfîrșitul Republicii, în Italia, lățimea ajunsese în general la 12 picioare, cca. 3,56 m). Structural, s-a confirmat existența a două mari straturi formate preponderent din piatră, dar și din cioburi și oase de animale, suprapuse unui altuia în care majoritare sunt fundurile și toartele de amforă din pastă roșiată, din perioada elenistică, așezate într-un pămînt brun, foarte moale. Deși aspectul acestui strat indică o funcție pregătitoare, cronologia exclusiv clasică tîrzie și elenistică a amforelor ridică problema dacă nu cumva el reprezintă o primă amenajare a drumului în perioada autonomă a cetății, cu atît mai mult cu cît săpătura din 2023, adîncindu-se pentru prima oară și sub acest strat, a pus în evidență, pe o lățime de doar 2,2 m, două umpluturi și mai moi, fine, în ceea ce pare a fi un șanț median de drenaj. În 2023 a fost realizată a treia campanie de prospecțiuni magnetometrice, după cele din 2018 (2,43 ha) și 2022 (1,2 ha), fiind investigată o suprafață de 1,2 ha orientată pe o axă V-E, între zona „Cuptoare”, cercetată în anii 1960-70, și un aliniament situat la cca. 100 m V de zidul de incintă din perioada romană timpurie. S-a putut realiza astfel o completare a tramei stradale de pe Platou, reperabile magnetometric, precum și o consolidare a observațiilor din 2022 privind amprenta magnetometrică (mari anomalii pozitive circulare, cu contur distinct negativ) și distribuția spațială (inexistența unor concentrări de tip Kerameikos) a instalațiilor pirotehnologice, precum cuptoarele de olărit. Indiciile privind identificarea unor morminte în mari ciste de piatră prin metoda magnetometrică, deși mai încurajatoare ca în anii precedenți, nu sunt totuși concludente. Scurtă descriere a descoperirilor

Cele mai importante descoperiri sunt obiectele de inventar funerar recuperate intacte, respectiv cele două vase ceramice din M. 11 deja amintite. Însemnate cantitativ sunt fragmentele de vase ceramice, oasele de animale, fragmentele de opaite și de statuete de teracotă, cioburile de geam de sticlă, cuiele și bucățile de zgură. Cu caracter întrucîtva special pot fi amintite: 10 monede de bronz, dintre care 4 cu roată, 1 lamă de fier și 2 vîrfuri de săgeți, dintre care unul cu valoare monetară, 1 greutate piramidală de țesut, 1 fusaiolă, 3 ținte de bronz, 2 mărgelă, 1 de bronz și 1 de sticlă, 1 fragment de inel de bronz. Epigrafic, pot fi notate 15 toarte și gâturi de amforă șampilate și 2 graffiti, dintre care unul, EAE, reproduce un text similar inscripționat pe amfore à la brosse de la Histria și Kamarina (Bîrzescu 2012, 345, nr. cat. 1370, pl. 80; Johnston 2017, 127, n. 13; cf. van Doorninck 2015, 207 pentru EAE ca abreviere pentru ἑλαιον, pe amfore din sec. al VII-lea e.n. din epava de la Yassada). Obiectele sunt păstrate în depozitul 1, la Histria. Tehnici de cercetare: Procedeele pentru realizarea și documentarea săpăturilor sunt cele utilizate și anterior, descrise în raportul din CCA, Campania din 2019. În plus față de campaniile precedente, pentru flotație a fost folosit un sistem format dintr-un butoi metalic modificat, o pompă, diverse site și recipiente, ceea ce a permis sortarea a cca. 100 l de mostre de sol colectate atît în 2023, cît și anterior. Materialul pentru analiza paleobotanică a fost astfel mult îmbogățit față de cantitatea obținută în 2022, urmînd a fi analizat la Universitatea din Cincinnati. Frațiunea grea obținută prin flotație în acest an conține la rîndul ei numeroși solzi și oase de pește care par să confirme observația preliminară anterioară că erau consumate mai ales specii de pește de apă dulce. Printre analizele arheometrice de laborator planificate sau în derulare se numără: analize petrografice și chimice ale vaselor ceramice și surselor locale de lut; analiza resturilor umane și animale din perspectiva izotopilor stabili (C/N pentru dietă; Sr și O pentru mobilitate); analiza 14C a resturilor organice pentru datare; analiza ADN-ului antic conservat de resturile umane (focalizată asupra investigării înruderii biologice), de tartrul dentar (focalizată asupra compoziției bacteriale a microbiomului oral al indivizilor) și de sol (focalizată asupra identificării potențialilor paraziți umani și patogeni antici); analiza proteinelor din smalțul dentar pentru identificarea sexului biologic, mai ales în cazul copiilor; analiza amprentei lipidelor tetraeterice specifice bacteriilor descompunătoare termo-sensibile pentru reconstituirea paleoclimatului din morminte; analiza compozițională a unor cioburi de geam descoperite deasupra mormintelor din S KT. În timp ce noi mostre au fost colectate pentru analizele de laborator, cele prelevate anterior, în special de la rămășițe umane și animale descoperite în 2022, au continuat a fi analizate în 2023. Deși analizele se află în derulare, pot fi menționate unele rezultate preliminare. Datările 14C ale defuncțiilor din mormintele cercetate în 2022 relevă că cele mai timpurii înmormîntări au loc în sec. al II-lea e.n., posibil chiar în prima sa jumătate, pe cînd mormîntul în nișă M. 10 se numără printre cele mai tîrzii, fiind situat în intervalul 420-539 e.n. cu o probabilitate de 95,4% în urma calibrării. Rezultatele cercetării proteice a infantului din

M. 7 și a celui mai tânăr dintre copii din M. 8 arată că sexul biologic al acestora era feminin, aducând astfel o informație prețioasă irecuperabilă prin alte metode și tehnici. Deși conservarea ADN-ului antic în resturile umane descoperite pare a fi relativ deficitară, au putut fi extrase totuși unele secvențe clare de ADN, existând așteptarea rezonabilă de a putea identifica haplotipuri și eventuala înrudire genetică pentru unii dintre indivizii înmormântați în necropola din perioada romană. Obiectivele cercetărilor viitoare: În 2024, cercetările de teren vor fi întrerupte, eforturile fiind îndreptate către publicarea rezultatelor obținute până acum. Eventuala lor reluare în condiții similare celor de până acum și-ar putea asuma ca obiective: 1. Săparea și studierea exhaustivă a cuptorului de vase ceramice din KT datând din perioada clasică, în suprafața actuală de 63 m² a secțiunii; 2. Trasarea și săparea unei secțiuni paralele cu RT, într-o poziție ce urmează a fi stabilită, pentru mai buna înțelegere a caracteristicilor și fazelor constructive ale drumului identificat în RT. Pe termen lung, într-un proiect cu resurse semnificativ mai mari, un obiectiv valoros ar fi extinderea cercetărilor în jurul KT, pe o suprafață de cca. 30 m x 45 m, delimitată de cele mai apropiate străzi/drumuri vizibile pe planul obținut prin cercetările magnetometrice, pentru punerea în evidență a întregului atelier asociat cuptorului. Propuneri de conservare, protejare, punere în valoare: Complexele arheologice au fost acoperite cu cel puțin un strat de material geotextil și circa 0,2-0,3 m de pământ, cuptorul fiind protejat suplimentar prin folosirea a două straturi de geotextil și circa 0,5 m de pământ, iar pentru susținerea pereților a unor grămezi de pietre. Mormintele și alte complexe arheologice relevante au fost documentate 3D, prin fotogrametrie. Descoperirile păstrate în depozitul nr. 1 au trecut printr-un proces de evaluare și conservare primară extinsă prin folosirea unor ambalaje și desicanți mai eficienți, derulat cu consilierea unui conservator specializat. Formularea unor propuneri de punere în valoare este prematură, dat fiind stadiul cercetării.

Informații suplimentare online

[Raportul 7090 din cronica.cimec.ro](#)

[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
